

ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI

E-ISSN: 2458-7559

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.43689>

Şimşek, R. (2020). Derlem tabanlı bir çalışma: 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı. *Çukurova Araştırmaları*, 6(1), 231-243.

CİLT 6, SAYI 1, YAZ 2020, s. 231-243

DERLEM TABANLI BİR ÇALIŞMA: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ SÖZ VARLIĞI¹

Ramazan ŞİMŞEK²

Öz

Son yıllarda Türkçenin söz varlığı ile ilgili çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Uluslararası anlamda söz varlığı çalışmalarının standardı Türkçe ile ilgili yapılan çalışmalarda da gözetilmektedir. Bu standartların temelini ise derlem temelli çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmada da yapılan söz varlığı çalışması derlem tabanlı olarak şekillendirilmiş olup araştırmanın temel inceleme ögesi ders kitaplarıdır. Ders kitapları söz varlığını hedef kitleye kazandırma, edindirme açısından anahtar görevi üstlenmektedir. Bu çerçevede formal ya da informal eğitim öğretim faaliyetlerinin temel materyali ders kitaplarıdır. Ders kitapları bünyesinde yer alan metinler öğretim programı ve öğretici için çatı konumundadır. Süreçte öğretilmesi planlanan dilbilgisi yapıları, semantik içerikler ve söz varlığı bu metinler ile öğrencilere aktarılır. Bu yönü ile ders kitapları eğitim-öğretim için bütüncül araçlardır. Ders kitaplarının hitap ettiği kitle düşünüldüğünde günümüzde çok fazla uyaran, teknolojik değişim ve dönüşüm gibi faktörler hedef kitlenin söz varlığını etkilemektedir. Ders kitapları da bu kapsamda yenilenmekte ve güncellenmektedir. Bu kıstaslar çerçevesinde 2019 yılında güncellenen Türkçe öğretim programı ile ders kitapları da güncellenmiştir. Yeni öğretim programıyla birlikte ders kitapları hem MEB tarafından hem de özel yayınevleri tarafından basılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada da ortaokul düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinleri aracılığıyla ders kitaplarının söz varlığı incelenmiş; Aksan (2017) tarafından derlem tabanlı olarak hazırlanan çalışmada Türkçede en sık kullanılan kelimeler ile karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, ders kitabı, söz varlığı, derlem

A CORPUS BASED STUDY: THE VOCABULARY OF 7TH CLASS TURKISH COURSE BOOKS

Abstract

¹ Bu çalışmada; "2020 TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri"nin 8. maddesinde belirtilen araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

² Öğr. Gör. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Rektörlük, akkara58@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8295-8903>

Article Info/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 18.05.2020

Accepted/Kabul: 21.05.2020

The number of studies on Turkish vocabulary has been increasing in recent years. The standard of vocabulary studies in international sense is also observed in studies on Turkish. The basis of these standards is compilation based studies. The vocabulary study carried out in this research was shaped based on the collection and the main study item of the research is textbooks. Textbooks play a key role in bringing vocabulary to the target audience. Textbooks are the basic material of formal or informal educational activities. The texts in the textbooks are the framework for the curriculum and the tutor. Grammar structures, semantic contents and vocabulary that are planned to be taught in the process, are relayed to students with these texts. With this aspect, textbooks are holistic tools for education. Factors such as technological changes and transformation, there are lots of stimuli today; affect the vocabulary of the target audience considering the mass addressed by the textbooks. Textbooks are renewed and updated within this scope. The textbooks were updated with the update of Turkish curriculum in 2019 within the framework of these criteria. Along with the new curriculum, textbooks were started to be published by both MEB and private publishers. In this study, the vocabulary of textbooks was examined through the reading texts in the Turkish textbooks used at the secondary school level; and these are compared with the most frequently used words in Turkish that is revealed by the study, which is based on a collection, prepared by Aksan (2017).

Keywords: Turkish education, textbook, vocabulary, corpus

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde doğrudan ya da dolaylı olarak iletişim kuran insanoğlunun en büyük bildirişim aracı dildir. Dil, insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisandır (Türkçe Sözlük, 2005: 526). Dil, bir toplumda düşünce duygu ve isteklerin ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir (Aksan, 1977: 55).

Dil aksiyonları içinde iletişimi yönlendiren ve semantik yükü çeken temel faktörlerden en önemlisi kelime ya da sözcüktür. Sözcük, anlamı ya da görevi bulunan, çekim ekleriyle işlenmeye hazır taban şeklinde tanımlanabilir (Baş, 2011). İnsan, sosyal bir varlık olması sebebiyle ifade etmek istediklerini sözcükler aracılığıyla anlatır (Yılmaz ve Doğan, 2014). Anlama ve anlatma becerilerinin etkin kullanılması ile sözvarlığının zenginliği arasında yakın bir ilişki mevcuttur (Karatay, 2007: 143). Sözcük ve cümle bilgisi, çok temel bir seviyede okuma için kesinlikle önemlidir (Grabe, 1991: 380) çünkü sözcük bilgisi ile okuduğunu anlama arasında kuvvetli bir bağlantı mevcuttur (Matsuoka ve Hirsh, 2010: 56). Alıcı ve verici beceriler açısından köprü görevi gören ve semantik yükü çeken sözcük temel dil becerilerini işler hale getirmektedir.

Dil öğretiminin temel amacı; öğrenende, dört temel beceri olarak adlandırılan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirmektir. Bu hedefler doğrultusunda her eğitim-öğretim ortamında olduğu gibi dil öğretimi alanında da öğretimi kolaylaştırmak ve kalıcılığı sağlamak adına çeşitli materyallerden faydalanılır. Öğretim materyali, öğrencilerin öğrenmesi, öğretmenlerin etkin bir öğretme sağlayabilmesi için özel olarak hazırlanmış öğretme-öğrenme yardımcısıdır (Demirel, 2005: 7) Ders kitapları öğrenme materyalleri içinde hem öğretmen için hem de öğrenci için anahtar konumundadır. Ders kitabı bünyesinde yer alan metinler aracılığı ile eğitim-öğretim sürecinin planlanması, kontrol edilmesi, toplumsal ve kültürel kodların hedef kitleye aktarılması sağlanmaktadır. Bu çerçevede ders kitabında yer alacak metinlerin taşınması gereken genel özellikler bulunduğu gibi söz varlığı açısından da belirli standartlar sahip olması gerekmektedir.

Söz varlığı, metinlerin düzeye göre niteliğini, semantik gönderim düzeyini belirleyen temel faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksan'a (2015) göre sözvarlığı, yalnızca dilin sözcüklerini değil deyimlerini, kalıp sözlerini, kalıplaşmış sözlerini, atasözlerini, terimlerini ve çeşitli anlatım kalıplarını kapsayan bir bütündür. Bu terimle anlatılan varlık, o dili konuşan ulusun maddi ve

manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam koşullarını ve deneyimlerini de yansıtır (Aksan, 2014a: 13). Aksan (2017) sözvarlığını anlatım yolları bakımından gerçek bir denizle karşılaşılacağını dile getirmektedir.

Sözcük sıklığı, bir sözcüğün kullanılma oranı, frekans olarak tanımlanabilir (Aydın, 2015). Thorndike de 1921 yılında yayımladığı *The Teacher's Word Book* (Öğretmenin Sözcük Kitabı) adlı eserinin girişinde sıklık tabirinin "Sözcük ne sıklıkta kullanılıyor?" sorusunun cevabı olduğunu ifade etmektedir. (Akt. Armut. Coxhead, 2000: 217). Eğitim ve öğretim süreçleri açısından değerlendirildiğinde en sık kullanılan materyal ders kitabı olup içerik ve nitelik açısından değerlendirilirken söz varlığı da değerlendirme kıstasları içinde öne çıkmaktadır.

Türk eğitim sisteminde, ders kitaplarının baskın eğitim-öğretim aracı olarak kullanılması, bu kitapların nitelikleri üzerinde çok daha titiz olunması gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır. Öğretim programlarında belirlenen amaçlara ulaşabilmek açısından, ders kitaplarının öğrencilere her bakımdan zengin ve kusursuz bir içerik sunması son derece önemlidir (Karadağ, 2019). Ayrıca güncellenen Türkçe dersi öğretim programında da (MEB, 2019) öğrencilerin okuduğu, dinlediği / izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Kurumsal hedefler, akademik hedefler ve iletişimsel hedeflerin bileşkesi konumunda bulunan ders kitapları ve bünyesindeki metinleri öğrencilerin iletişimsel becerilerini de doğrudan etkilemektedir. Bu çerçevede okuma metinlerinin söz varlığı; yaş, seviye, sınıf gibi faktörlere göre değişkenlik göstermekte olup yeni öğretim programında tematik yaklaşıma göre içerikleri MEB tarafından belirlenmiştir.

Söz varlığı çalışmalarının son yıllarda daha geniş kapsamlı derlem dilbilim uygulamaları ile gerçekleştirildiği bilinmektedir. Türkçeye "derlem" olarak aktarılan bu terim Latince kökenli bir sözcük olup vücut anlamına gelmektedir ve sözcüğün çoğulu olan "corpora" Latince çoğul ekleriyle oluşturulmuştur. McEnery ve Hardie (2011: 32) derlemi "İncelenecek olan dil değişkesini en üst düzeyde temsil edici güce sahip, makine tarafından okunabilen ve belli sınırları olan metin bütünü" şeklinde tanımlamışlardır. Weissner (2016: 13) derlemi, "Belli bir dilsel çalışmanın amacı ve kapsamına bağlı olarak şekillendirilen özel tasarım ölçütleri temel alınarak ve dilsel bir incelemede kullanılmak üzere seçilen sözlü ya da yazılı metinlerin derlemesi" olarak tanımlamıştır. Gries (2009: 7), derlemi, "doğal bir iletişim ortamında üretilen, makine tarafından okunabilen (yazılı ya da sözlü) metinlerin derlemesi" olarak tanımlamıştır. Bu metinler ise, belli bir dil değişkesi, dil kesiti ya da yazınsal tür açısından temsil edici ve dengeli olmaları ile dilbilimsel incelemelerinin yapılması amacıyla derlenir.

20. yüzyılın başında Avrupa'da yapılmaya başlanan derlem tabanlı çalışmalara söz varlığı, sıklık çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Derlem tabanlı çalışmalar son yıllarda Türkiye'de de ilgi çekici çalışma alanlarının başında gelmektedir. Türkçe için yayımlanmış derlem temelli en kapsamlı sıklık listesi Aksan vd. (2017) tarafından yayımlanan *A Frequency Dictionary of Turkish* (Türkçe Sıklık Sözlüğü) olarak bilinmektedir. Özkan (2010), bilgisayar aracılığıyla dile ait olan verilerin işlenmesinin yöntemsel olarak ortaya çıkardığı olumlu sonuçların dilbilimin çalışma alanlarında belirgin olarak görüldüğünü; zamanla yaygınlaşma alanını genişleten bilgisayarlı dil çalışmalarının derlem dilbilim, sözlükbilim, biçimbilim, sesbilim, makineli çeviri, anlabilim vb. dilbilim alanlarında hissettirdiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada da MEB bünyesinde kullanılan ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin söz varlığı ve sıklık listeleri Aksan vd. (2017) derleme dayalı yaptığı sıklık listesi ile karşılaştırılacaktır.

YÖNTEM

7. sınıf Türkçe ders kitaplarının derlem tabanlı olarak söz varlığı unsurlarını belirleme ve Türkçede en sık kullanılan kelimelerle kıyaslama maksadıyla yapılan bu araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu, olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2009: 77).

Verilerin Toplanması ve Analizi

MEB 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığının derlem tabanlı incelendiği bu çalışmada yukarıda belirtilen 3 ders kitabı bilgisayar ortamına aktarılmış, ders kitapları görsellerden arındırılmış; içindekiler, İstiklal Marşı, Gençliğe Hitabe, kaynakça gibi kısımlar veri setine dâhil edilmemiştir. Bu işlemlerden sonra veri setinin UTF-7/Unicode kod dönüşümü gerçekleştirilerek derlem tabanlı çalışmalarda kullanılan WordSmith Tools 7.0 veri tabanına uygun hale getirilmiştir. WordSmith Tools 7.0 aracılığıyla kitapların söz varlığı ve sıklık listeleri tespit edilmiştir. Akabinde her kitabın kelime listesi ve kitaplarda ortak olarak kullanılan kelimelerin listesi Aksan vd. (2017) tarafından derlem tabanlı yapılan Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime ile aynı yazılımla karşılaştırılarak analiz yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim öğretim yılında ortaokul yedinci sınıf seviyesi için MEB tarafından kabul edilerek öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılan MEB Yayınları 1 (Akgül vd, 2019), Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu MEB Yayınları 2 (Kır vd. 2019), Özgün Yayınları (Erkal ve Erkal, 2019) Ortaokul 7. Sınıf Türkçe ders kitabı ve Aksan vd. (2017) tarafından yayımlanan A Frequency Dictionary adlı çalışmada listelenen Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime oluşturmaktadır.

BULGULAR VE YORUM

1. MEB Yayınları İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Söz Varlığına Yönelik Bulgular

İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabı derlem tabanlı inceleme süreci için yöntem kısmında ifade edilen süreçlerden geçirilerek analiz sürecinde kullanılacak yazılım veri tabanına uygun hale getirilmiştir.

Tablo 1. *İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Yönelik Bulgular*

Toplam (Token)	Kelime sayısı	Farklı Kelime Sayısı	Kelime Katsayısı (Type/Token)	Hazine
34656		11343	0,3273	

Çalışma kapsamında incelenen ilk ders kitabı İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Ders kitabı yöntem kısmında belirtilen ilgili düzenlemeler sonucunda incelenmiştir. Ders kitabının söz varlığı (token) 34656 kelimedenden oluşmaktadır. Ders kitabı bünyesinde farklı kelime sayısı (type) ise 11343 olarak tespit edilmiştir. Toplam kelime sayısının farklı kelime sayısına oranı 0.3273 ya da % 32 olarak ifade edilebilir. Tespit edilen bu verilerden hareketle ders kitabı bünyesinde her 100 kelimedenden 32'sinin farklı olduğu söz varlığının zengin olmadığı söylenebilir.

Tablo 2. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında En Sık Kullanılan 100 Kelime*

N	Word	Freq.	%	N	Word	Freq.	%
1	BİR	676	3,08	51	İSTANBUL	32	0,15
2	VE	389	1,77	52	ÖNCE	32	0,15
3	BU	248	1,13	53	BİRAZ	31	0,14
4	DE	184	0,84	54	FAKAT	31	0,14
5	DA	163	0,74	55	İÇİNDE	31	0,14
6	İÇİN	127	0,58	56	İKİ	31	0,14
7	O	122	0,56	57	KİTAP	31	0,14
8	NE	108	0,49	58	Mİ	31	0,14
9	ÇOK	101	0,46	59	SES	30	0,14
10	KADAR	96	0,44	60	ŞİMDİ	30	0,14
11	KARAGÖZ	90	0,41	61	DÜNYA	29	0,13
12	SONRA	90	0,41	62	OLUR	29	0,13
13	GİBİ	88	0,40	63	YENİ	29	0,13
14	HACİVAT	86	0,39	64	BİZE	28	0,13
15	HER	78	0,36	65	İŞTE	28	0,13
16	DAHA	73	0,33	66	İYİ	28	0,13
17	AMA	70	0,32	67	BİLE	27	0,12
18	EN	69	0,31	68	HEMEN	27	0,12
19	İLE	66	0,30	69	ONA	27	0,12
20	DİYE	61	0,28	70	DOST	26	0,12
21	Kİ	59	0,27	71	YİNE	26	0,12
22	BEN	54	0,25	72	EFENDİM	25	0,11
23	ZAMAN	54	0,25	73	KAHVE	25	0,11
24	OLAN	49	0,22	74	KENDİ	25	0,11
25	İLK	47	0,21	75	ŞU	25	0,11
26	ŞEY	47	0,21	76	TEK	25	0,11
27	DEDİ	45	0,20	77	VAR	49	0,11
28	OLARAK	45	0,20	78	ADAM	24	0,11
29	TÜRK	44	0,20	79	BAŞKA	24	0,11
30	VAR	44	0,20	80	ÇOCUK	24	0,11
31	DOĞRU	42	0,19	81	KİTAP	24	0,11
32	OLDUĞU	41	0,19	82	NASIL	24	0,11

33 ÖNEMLİ	40	0,18	83 SEN	24	0,11
34 BÜYÜK	39	0,18	84 TAM	24	0,11
35 GÜN	39	0,18	85 ARTIK	23	0,10
36 BANA	38	0,17	86 İNSAN	23	0,10
37 PADİŞAH	38	0,17	87 KARŞI	23	0,10
38 DEĞİL	37	0,17	88 MI	23	0,10
39 GÜZEL	37	0,17	89 SENİ	23	0,10
40 YA	37	0,17	90 YOK	23	0,10
41 BÜTÜN	36	0,16	91 ARASINDA	22	0,10
42 BİZİM	35	0,16	92 HEM	22	0,10
43 OSMAN	35	0,16	93 ŞÖYLE	22	0,10
44 BEY	34	0,15	94 UZUN	22	0,10
45 SİNAN	34	0,15	95 ANCAK	21	0,10
46 BENİ	33	0,15	96 BARIŞ	21	0,10
47 MİMAR	33	0,15	97 EDEN	21	0,10
48 ONUN	33	0,15	98 HANIM	21	0,10
49 SANA	33	0,15	99 İSE	21	0,10
50 HİÇ	32	0,15	100 ÇAY	20	0,09

MEB Yayınları İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabı derlem tabanlı incelenerek ders kitabı bünyesinde en sık kullanılan 1000 kelime (token) WordSmith 7.0 yazılımıyla tespit edilmiş; Aksan vd. (2017) tarafından yayımlanan A Frequency Dictionary of Turkish (Türkçe Sıklık Sözlüğü) isimli çalışmada sık kullanıldığı tespit edilen ilk 1000 kelime ile karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda derlem tabanlı olarak incelenen ders kitabından en sık kullanılan 1000 kelime ile Aksan'ın (2017) yapmış olduğu çalışmada Türkçede kullanılan en sık 1000 kelimenin kıyaslanması sonucunda 400 kelimenin ortak olduğu tespit edilmiştir. Oransal olarak değerlendirildiğinde Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime ile İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan 1000 kelime arasında % 40'lık bir benzerlik olduğu tespit edilmiştir.

2. MEB Yayınları Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Söz Varlığına Yönelik Bulgular

Akgül (2019) vd. tarafından hazırlanan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabı derlem tabanlı olarak incelenmiştir.

Tablo 3. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Yönelik Bulgular

Toplam Kelime (Token)	Kelime sayısı	Farklı Kelime Sayısı	Kelime Katsayısı (Type/Token)	Hazine
42250		12768	0,3022	

Çalışma kapsamında incelenen diğer ders kitabı Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Ders kitabı yöntem kısmında belirtilen ilgili düzenlemeler sonucunda incelenmiştir. Ders kitabının söz varlığı (token) 42250 kelimedenden oluşmaktadır. Ders kitabı bünyesinde farklı kelime sayısı (type) ise 12768 olarak tespit edilmiştir. Toplam kelime sayısının farklı kelime sayısına oranı 0.3022 ya da % 30 olarak ifade edilebilir. Tespit edilen bu verilerden hareketle ders kitabı bünyesinde her 100 kelimedenden 30'unun farklı olduğu söz varlığının zengin olmadığı söylenebilir.

Tablo 4. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında En Sık Kullanılan 100 Kelime

N	Word	Freq.	%	N	Word	Freq.	%
1	BİR	694	3,37	51	BÖYLE	29	0,14
2	VE	299	1,45	52	BÜYÜK	29	0,14
3	BU	265	1,29	53	ALT	28	0,14
4	DA	221	1,07	54	BÜTÜN	28	0,14
5	DE	195	0,95	55	BAŞKA	27	0,13
6	İÇİN	126	0,61	56	SEN	27	0,13
7	ÇOK	112	0,54	57	KENDİ	26	0,13
8	NE	111	0,54	58	VEYSEL	26	0,13
9	O	108	0,52	59	YENİ	26	0,13
10	SONRA	98	0,48	60	ANADOLU	25	0,12
11	GİBİ	92	0,45	61	İYİ	25	0,12
12	DAHA	88	0,43	62	ÖYLE	25	0,12
13	HER	88	0,43	63	ÜÇ	25	0,12
14	AMA	83	0,40	64	AĞAÇ	24	0,12
15	YA	69	0,33	65	BAZI	24	0,12
16	İLE	66	0,32	66	DOĞRU	24	0,12
17	DİYE	62	0,30	67	BEY	23	0,11
18	Kİ	61	0,30	68	BİRAZ	23	0,11
19	GÜN	58	0,28	69	ÇOCUK	23	0,11
20	BEN	57	0,28	70	ESER	23	0,11
21	KADAR	56	0,27	71	ONUN	23	0,11
22	ŞEY	51	0,25	72	UZUN	23	0,11
23	BANA	48	0,23	73	ARA	22	0,11
24	ZAMAN	48	0,23	74	DÜNYA	22	0,11
25	İKİ	44	0,21	75	HEM	22	0,11
26	OLAN	43	0,21	76	HİÇBİR	22	0,11

27	ÖNCE	43	0,21	77	İŞTE	22	0,11
28	KÜÇÜK	42	0,20	78	OLUR	22	0,11
29	OLARAK	41	0,20	79	ON	22	0,11
30	MUSTAFA	40	0,19	80	ATIL	21	0,10
31	EN	38	0,18	81	GÖRE	21	0,10
32	İLK	38	0,18	82	İSE	21	0,10
33	GÜZEL	37	0,18	83	OL	21	0,10
34	ADAM	36	0,17	84	SU	21	0,10
35	AL	36	0,17	85	YİNE	21	0,10
36	EBRU	36	0,17	86	YOK	21	0,10
37	SEN	35	0,17	87	AL	20	0,10
38	DEDİ	35	0,17	88	BU	20	0,10
39	Mİ	35	0,17	89	GENÇ	20	0,10
40	VAR	73	0,17	90	HEP	20	0,10
41	AD	29	0,14	91	İŞ	20	0,10
42	KARAGÖZ	34	0,17	92	AKLIMA	19	0,09
43	İÇ	33	0,16	93	BELKİ	19	0,09
44	KORU	32	0,16	94	BİLE	19	0,09
45	ANNE	31	0,15	95	DEDEM	19	0,09
46	BABA	31	0,15	96	İNSAN	19	0,09
47	BİRLİKTE	31	0,15	97	ONU	19	0,09
48	HİÇ	31	0,15	98	RENK	19	0,09
49	KEZ	31	0,15	99	ŞU	19	0,09
50	HEMEN	30	0,15	100	ÜZERİNE	19	0,09

MEB Yayınları Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabı derlem tabanlı incelenerek ders kitabı bünyesinde en sık kullanılan 1000 kelime (token) WordSmith 7.0 yazılımıyla tespit edilmiş; Aksan vd. (2017) tarafından yayımlanan A Frequency Dictionary of Turkish (Türkçe Sıklık Sözlüğü) isimli çalışmada sık kullanıldığı tespit edilen ilk 1000 kelime ile karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda derlem tabanlı olarak incelenen ders kitabından en sık kullanılan 1000 kelime ile Aksan'ın (2017) yapmış olduğu çalışmada Türkçede kullanılan en sık 1000 kelimenin kıyaslanması sonucunda 445 kelimenin ortak olduğu tespit edilmiştir. Oransal olarak değerlendirildiğinde Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime ile İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan 1000 kelime arasında % 44'lük bir benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Bu benzerlik oranı ile Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabı Türkçede en sık kullanılan 1000 kelimeye yer verme oranı bakımından en iyi orana sahiptir.

3. Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Söz Varlığına Yönelik Bulgular

Akgül ve Akgül (2019) tarafından hazırlanan Özgün Yayınları Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabı derlem tabanlı olarak incelenmiştir.

Tablo 5. Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Yönelik Bulgular

Toplam (Token)	Kelime sayısı	Farklı Kelime Sayısı	Kelime Katsayısı (Type/Token)	Hazine
35817		11316	0,3157	

Çalışma kapsamında incelenen diğer ders kitabı Özgün Yayınları Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Ders kitabı yöntem kısmında belirtilen ilgili düzenlemeler sonucunda incelenmiştir. Ders kitabının söz varlığı (token) 35817 kelimedenden oluşmaktadır. Ders kitabı bünyesinde farklı kelime sayısı (type) ise 11316 olarak tespit edilmiştir. Toplam kelime sayısının farklı kelime sayısına oranı 0.3157 ya da % 31 olarak ifade edilebilir. Tespit edilen bu verilerden hareketle ders kitabı bünyesinde her 100 kelimedenden 31'inin farklı olduğu söz varlığının zengin olmadığını söyleyebilir.

Tablo 6. Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında En Sık Kullanılan 100 Kelime

N	Word	Freq.	%	N	Word	Freq.	%
1	BİR	567	3,38	51	BAŞLA	23	0,14
2	VE	242	1,44	52	BÖYLE	23	0,14
3	BU	217	1,29	53	TEK	23	0,14
4	DA	151	0,90	54	ARTIK	22	0,13
5	DE	145	0,86	55	BAŞKA	22	0,13
6	ÇOK	99	0,59	56	MUSTAFA	22	0,13
7	İÇİN	97	0,58	57	ONUN	22	0,13
8	NE	92	0,55	58	HEM	21	0,13
9	O	75	0,45	59	OLDUĞU	21	0,13
10	SONRA	74	0,44	60	ŞİMDİ	21	0,13
11	HER	72	0,43	61	VAR	21	0,13
12	AMA	69	0,41	62	BUNU	20	0,12
13	DAHA	64	0,38	63	KENDİ	20	0,12
14	KADAR	64	0,38	64	ONU	20	0,12
15	KARAGÖZ	64	0,38	65	TÜRK	20	0,12
16	GİBİ	60	0,36	66	YIL	20	0,12
17	İLE	56	0,33	67	BİZİM	19	0,11
18	BEN	53	0,32	68	DEĞİL	19	0,11
19	YA	51	0,30	69	GÜZEL	19	0,11
20	KÜÇÜK	50	0,30	70	HİÇ	19	0,11
21	BÜYÜK	43	0,26	71	OLUR	19	0,11

22 GÜN	43	0,26	72 SIK	19	0,11
23 DİYE	40	0,24	73 ADAM	18	0,11
24 EN	36	0,21	74 ANCAK	18	0,11
25 HACİVAT	36	0,21	75 BİRİ	18	0,11
26 Kİ	36	0,21	76 BİRLİKTE	18	0,11
27 SEN	35	0,21	77 HİÇBİR	18	0,11
28 İYİ	34	0,20	78 ISLIK	18	0,11
29 ÇOCUK	33	0,20	79 İŞTE	18	0,11
30 OLARAK	33	0,20	80 HEP	17	0,10
31 ŞEY	33	0,20	81 İLK	17	0,10
32 BANA	30	0,18	82 SANA	17	0,10
33 DE	30	0,18	83 VAR	17	0,10
34 VAR	30	0,18	84 BELKİ	16	0,10
35 ZAMAN	30	0,18	85 FAKAT	16	0,10
36 NASIL	29	0,17	86 İNSAN	16	0,10
37 OLAN	29	0,17	87 KOCA	16	0,10
38 İKİ	28	0,17	88 ONA	16	0,10
39 İNSAN	28	0,17	89 ÖĞRETMEN	16	0,10
40 ANKARA	27	0,16	90 ÜZERİ	16	0,10
41 ATATÜRK	27	0,16	91 BABA	15	0,09
42 DE	27	0,16	92 BİLE	15	0,09
43 ÖYLE	27	0,16	93 BİRAZ	15	0,09
44 BÜTÜN	25	0,15	94 İCABETTİN	15	0,09
45 DOĞRU	25	0,15	95 İSE	15	0,09
46 İÇİNDE	24	0,14	96 KİTAP	15	0,09
47 OLDUĞUNU	24	0,14	97 MİLLÎ	14	0,08
48 ÖNCE	24	0,14	98 NİNE	14	0,08
49 SİNAN	24	0,14	99 OLDUĞU	14	0,08
50 ARA	23	0,14	100 ONLAR	14	0,08

Özgün Yayınları Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabı derlem tabanlı incelenerek ders kitabı bünyesinde en sık kullanılan 1000 kelime (token) WordSmith 7.0 yazılımıyla tespit edilmiş; Aksan vd. (2017) tarafından yayımlanan A Frequency Dictionary of Turkish (Türkçe Sıklık Sözlüğü) isimli çalışmada sık kullanıldığı tespit edilen ilk 1000 kelime ile karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda derlem tabanlı olarak incelenen ders kitabından en sık kullanılan 1000 kelime ile Aksan'ın (2017)

yapmış olduğu çalışmada Türkçede kullanılan en sık 1000 kelimenin kıyaslanması sonucunda 417 kelimenin ortak olduğu tespit edilmiştir. Oransal olarak değerlendirildiğinde Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime ile Özgün Yayınları Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan 1000 kelime arasında % 41'lik bir benzerlik olduğu tespit edilmiştir.

4. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Ortak Söz Varlığı

7. sınıf düzeyi için hazırlanan üç ders kitabının söz varlığı derlem tabanlı olarak incelenmiştir.

Tablo 7. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Ortak Söz Varlığına Yönelik Bulgular

Toplam (Token)	Kelime sayısı	Farklı Kelime Sayısı	Kelime Katsayısı(Type/Token)	Hazine
115920		26456	0,2282	

Ortaokulu 7. sınıf düzeyi için hazırlanan üç Türkçe ders kitabı derlem tabanlı olarak incelendiğinde ders kitaplarının söz varlığının (token) 115920 kelimedenden oluştuğu; ders kitaplarında yer alan farklı kelime sayısının (type) ise 26195 olduğu tespit edilmiştir. Toplam kelime sayısının farklı kelime sayısına oranı 0.2282 ya da % 22 olarak ifade edilebilir. Tespit edilen bu verilerden hareketle ders kitaplarının söz varlığında yer alan her 100 kelimedenden 22'sinin farklı olduğu söz varlığının zengin olmadığı söylenebilir.

Çalışma kapsamında incelenen 3 farklı Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabı bünyesinde en sık kullanılan 1000 ortak kelime (token) WordSmith 7.0 yazılımıyla tespit edilmiş; Aksan vd. (2017) tarafından yayımlanan A Frequency Dictionary of Turkish (Türkçe Sıklık Sözlüğü) isimli çalışmada sık kullanıldığı tespit edilen ilk 1000 kelime ile karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda derlem tabanlı olarak incelenen ders kitaplarında en sık kullanılan 1000 kelime ile Aksan'ın (2017) yapmış olduğu çalışmada Türkçede kullanılan en sık 1000 kelimenin kıyaslanması sonucunda 444 kelimenin ortak olduğu tespit edilmiştir. Oransal olarak değerlendirildiğinde Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime ile 3 farklı Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan 1000 kelime arasında % 44'lük bir benzerlik olduğu görülmektedir. % 44'lük bu benzerlik oranı tekil olarak değerlendirilen ders kitaplarındaki % 40 civarındaki benzerlik oranına yakındır. Ayrıca 3 farklı Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabının söz varlığı değerlendirildiğinde Türkçede en sık kullanılan 1000 kelimenin % 56'sına yer verilmediği tespit edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Ana dili eğitimi kapsamında ortak söz varlığı oluşturma, dil edinimi ve eğitimi standartlar çerçevesinde gerçekleştirmek oldukça önemli olup bu konu farklı çalışmalarda vurgulanmaktadır (Güzel vd., 2005; Kurudayıoğlu ve Karadağ, 2006; Okur vd., 2010; Kurudayıoğlu, 2011; Soysal, 2016; Onan, 2016; Karadağ, 2019). Bu çalışma kapsamında ise söz varlığı ve ders kitaplarının söz varlığı derlem tabanlı olarak incelenmiştir. Öğrencilerin günlük hayatta ve eğitim hayatında kullanacakları kelimeler düşünme becerilerinden eleştirel becerilere kadar birçok değişkeni etkilemektedir. Bu kapsamda yaratıcı düşünmenin anahtarı konumunda bulunan okuma becerisi kültürel kitaplar ve ders kitaplarının rehberliği ekseninde geliştiği bilinmektedir. Yürütülen bu çalışmada genel değerlendirmeler ekseninde ders kitaplarının söz varlığı, kelime hazine katsayısı, Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime ile ders kitaplarında en sık kullanılan 1000 kelimenin benzerlik oranları olmak üzere bulgular üç başlıkta değerlendirilmiştir.

Ortaokul 7. sınıf düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitaplarının derlem tabanlı olarak incelendiği bu çalışma ve veri setinin Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime ile benzerliğini tespit etme gayesi ile yürütülmüştür. Bu bağlamda araştırmada incelenen ders kitaplarından MEB Yayınları Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının 42250 kelime ile söz varlığı en

geniş ders kitabı olarak tespit edilmiştir. Özgün Yayınları Türkçe ders kitabının 35817 kelimeye sahip olduğu, MEB Yayınları İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabının 34656 kelimeye sahip olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen ders kitaplarının Karadağ'ın (2018) ifade ettiği gibi Kelime Hazine Katsayısı ya da type/token oranı materyal niteliğini ve ana dili öğretim sürecinin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda Kelime Hazine Katsayısı ya da type/token oranı açısından en iyi değer 0,3273 ile MEB Yayınları İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabına aittir. Özgün Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Kelime hazine katsayısı ya da type/token oranı 0,3157, MEB Yayınları Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Kelime hazine katsayısı ya da type/token oranı ise 0,3022 olarak tespit edilmiştir. Ortaokul 7. Sınıf düzeyi için kullanılan üç ders kitabı incelendiğinde ise ders kitaplarının toplam söz varlığı (token) 115920 kelime; farklı kelime (type) sayısı ise 26456 olarak tespit edilmiştir. Kelime Hazine Katsayısı (type/token) ise 0,2282'dir. Bu kapsamda 3 ders kitabından oluşan veri seti birleştirilerek değerlendirildiğinde Kelime Hazine Katsayısı (type/token) ise 0,2282'den yüksek olmasına rağmen yeterli düzeyde değildir.

Aksan'ın (2017) yapmış olduğu 50 milyon kelimeden oluşan derlem tabanlı çalışma ve çalışma bünyesinde en sık kullanılan 1000 kelime kıstas olarak değerlendirilmiş ve ders kitaplarında en sık kullanılan 1000 kelime ile kıyaslanmış; ders kitaplarında en sık kullanılan 1000 kelimenin benzerlik oranları tespit edilmiştir. Bu bağlamda Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime ile MEB Yayınları Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan 1000 kelime arasında 444 kelime ortak olup % 44'lük bir benzerlik vardır. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabının söz varlığı diğer ders kitaplarına nazaran benzerlik oranının en yüksek şekilde izlenen ders kitabı olarak dikkat çekmektedir.

Özgün yayınları Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan 1000 kelime ile Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime arasında 417 kelime ortak olup benzerlik oranı % 41 olarak tespit edilmiştir. MEB Yayınları İmam Hatip Ortaokulu 7. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan 1000 kelime ile Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime arasında 400 kelime ortak olup benzerlik oranının % 40 oranı ile diğer ders kitaplarına göre en düşük düzeyde seyrettiği tespit edilmiştir.

Ortaokul 7. Sınıf düzeyi için kullanılan üç ders kitabı incelendiğinde ise Türkçe ders kitaplarında en sık kullanılan 1000 kelime ile Türkçede en sık kullanılan 1000 kelime arasında 444 kelimenin ortak olduğu ve % 44'lük bir benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 7.sınıf Türkçe ders kitaplarının Türkçede en sık kullanılan 1000 kelimenin % 56'sını içermediği tespit edilmiştir.

Ortaokul 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi sonucunda birbirinden farklı söz varlığı verilerine sahip olduğu görülmektedir. Bu durumda MEB tarafından tematik yaklaşımla hazırlanan Türkçe Öğretim Programı da (2019) etkilidir. Türkçe Öğretim Programı çerçevesinde "Erdemler", "Millî Kültürümüz", "Millî Mücadele ve Atatürk" temaları tüm kitaplarda zorunlu olup diğer tema ve alt temalar seçmelidir. Bu durumda seçilen yazarlar, konular ve metinler söz varlığının farklılaşmasına sebep olmaktadır. Ancak Türkçede en sık kullanılan ilk 1000 kelime özelinde bir değerlendirme yapıldığında benzerlik düzeyinin % 40 civarında kalması ders kitaplarının söz varlığına yönelik çalışmaların derlem tabanlı yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Derlem tabanlı çalışmaların güncellik ilkesi çerçevesinde tarihsel süreç içinde kelime sıklıklarını gösteren bir yapıda olması yani artalanlı derlemelerin kullanılması gerekmektedir.

Öneriler

- Türkçe ders kitaplarının söz varlığı derlem tabanlı olarak hazırlanması Türkçe eğitimi ve öğretimi açısından oldukça faydalı olacaktır.

- Düzeylere göre söz varlığı çalışmaları yapılarak ilkökul, ortaokul ve lise için hedef kelime listelerinin oluşturulması sürece önemli katkılar sağlayacaktır.
- Ders kitaplarının söz varlığında yer alan farklı kelime sayısı artırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akgül, A., Demirer, N., Gürçan, E., Karadaş, D., Karahan, İ. ve Uysal, A. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu türkçe 7. sınıf ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aksan, D. (2014a). *Anadilimizin söz denizinde* (3. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2014b). *Türkçenin zenginlikleri incelikleri* (4. basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin sözvarlığı* (birinci basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2017). *Türkçenin gücü* (15. basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Y., Aksan, M., Mersinli, Ü. ve Demirhan, U. U. (2017). *A frequency dictionary of Turkish*. London and New York: Routledge.
- Aksan, Y. ve Demirhan, U. U. (2015). Genel adlar: Sıklık listesinden işlevsel ulamlara. *28. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildiri Kitabı*, 3-17. Ankara: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık.
- Baş, B. (2011). Söz varlığı ile ilgili çalışmalarda kullanılacak ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29(29), 27-61.
- Grabe, W. (1991). Current developments in second language reading research. *TESOL Quarterly*, 25(3), 375-406.
- Gries, S. T. (2016). *Quantitative corpus linguistics with R: A practical introduction*. Taylor & Francis.
- Karadağ, Ö. (2019). Aynı Sınıf düzeyi için hazırlanan Türkçe ders kitaplarının ortak sözvarlığı açısından karşılaştırılması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1130-1140.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları
- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Matsuoka, W. and Hirsh, D. (2010). Vocabulary learning through reading: Does an ELT course book provide good opportunities?. *Reading in a Foreign Language*, 22(1), 56-70.
- McEnery, T. and Hardie, A. (2011). *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge University Press.
- Weisser, M. (2016). *Practical corpus linguistics: An introduction to corpus-based language analysis* (Vol. 43). John Wiley & Sons.
- Yılmaz, T. ve Doğan, Y. (2014). 7. sınıf öğrencilerinin anlamını bilmedikleri kelime ve Türkçe ders kitaplarındaki kelimesözcük çalışmaları bağlamında kelimesözcük öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 279-295.